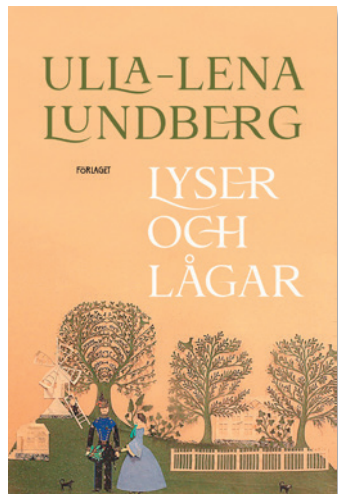

tiöst romanbygge

LITTERATUR

LYSER OCH LÅGAR

ULLA-LENA LUNDBERG
Roman
Förlaget, 2022

värme och kärlek. Det samma gäller senare också dottern Olga relation med maken Robert Borgstedt (i verkligheten **Robert Rostedt**) som blir den nygrundade folkhögskolas rektor. Här går romanen in i ett nytt skede.

De fem pigornas resa genom dystra Finland får nu sin motvikt i den gnistrande *grand tour*-liknande bildningsresan som det unga paret Borgstedt företar sig när de färdas genom folkhögskolefadern **Grundtvigs** Danmark och vidare till Sveriges entusiastmerande folkhögskolelandskap.

Finland ter sig i jämförelse som ett armt utvecklingsland. Med ungdomlig glöd som liknar väckelsens eld när den är som hetast, anammar de unga uppdraget att skapa en motsvarighet i Svenskfinland.

Robert Borgstedts klena hälsa hindrar honom inte från att bli rektor för skolan som i verkligheten grundades 1891 under namnet Mellersta Nylands folkhögskola. Hälsan hindrar honom inte heller från att vara hätsk och sårande mot sin hustru Olga, som undergiven sin man, får anta uppgifter som lärare i husliga ämnen och bli internatföreståndare. Ödet i form av återkommande tragik kommer dock snart att stärka hennes position på skolan.

Dottern Karin som växer upp i en hermetiskt tillsluten atmosfär av bildningsideal och en rik flora av konst- och kulturyttringar, växer småningom upp till en egensinnig kvinna som är med och kämpar för kvinnors rösträtt. Hennes liv utgör bokens sista del.

Det är ett ambitiöst och vidsträckt romanbygge på nästan fyrahundra sidor som Ulla-Lena Lundberg gett sig i kast med, och stoffet kunde gott ha räckt till flera romaner. Samtidigt lyckas författaren bibehålla en sammanhållen båge, även om den kunde ha gjorts tunnare utan att förlora sin bärkraft.

De refererande skildringarna av de ideologiska strömningarna och de dramatiska turerna kring folkhögskolans ledning är inte alltigenom vackert skönlitterärt gestaltade, men däremot mycket autentiska med tanke på den finlandssvenska folkhögskolemiljöns historiska händelseförlopp, anda och kärna.

Tidigare i boken byter berättarperspektivet överraskande till jagform på ett ställe, och berättargreppet att referera debatter som om texten vore ett pjäsmanus med angivna replikförare och repliker känns svårsläst.

Kvinnokaraktererna lyser genom alla generationer trots sorgerna de tvingas bära i tidig ålder. I det samhälleliga är det männen som står där till synes orubbliga på barrikaderna tills döden tar någon av dem. Också döden skildrar författaren vackert, kärnfullt och utan att bli det minsta morbid trots saftiga beskrivningar.

Bland de eldiga männen som flimrar förbi syns folkhögskolans senare rektorer, **Uno Stadius** och **Arvid Mörne**. De synliggör hur det bakom kulisserna förekom ett politiskt maktutövande och hur de till synes blida folkhögskolorna utgjorde en form av maktelitistiska spelknappar för sina karismatiska ledare.

Boken är som helhet en värdefull skildring av tidigare generationers kamp med att föra det finländska folket från analfabetism till en form av bildningsförordnad. Det är en viktig påminnelse i tider då bildningens betydelse igen är ifrågasatt och de finlandssvenska folkhögskolornas låga flämtar betänkligt.

CAMILLA LINDBERG
kultur@nyan.ax

Den till en början något slutna titeln "Lysér och lågar", visar sig efter fullbordad läsning vara en riktig fullträff på **Ulla-Lena Lundbergs** roman. Det betyder inte att boken inte innehåller en del smärre svackor som vi ska återkomma till.

Men först bör lyskraften nämnas. Den som ännu en gång accentueras i författarens särdrag, en ivrigt force- rande och medryckande språkdräkt som tecknar ett händelseförlopp präglad av glöd och lyskraft mitt i tjockaste mörkret.

I "Lysér och lågar" finns, liksom i Finlandia- prisvinnaren "Is", flera dramaturgiskt stegrande passusar som gestaltas utifrån en berättarkonst som är både brännande och skälvanande. I den här boken synliggörs ett barns döds kamp mot digerdöden, tidigare var det is som utgjorde bränn- punkten.

De tidigare romanerna "Marsipansoldaten", "Is", och nu "Lysér och lågar" kan man se som en form av dokumentär trilogi som tar avstamp ifrån författarens egen släkthistoria. Det handlar om ett antal familjers berörande öden som gestaltas utifrån dramatiska hållpunkter i Finlands och världens historia. I den nya romanen kan nämnas missväxtår, Krimkriget, inbördeskriget, Februari- manifestet, samt de stora folkrörelsernas tid vid slutet av 1800-talet.

I bokens slutskede rör vi oss i tider som präglas av ett politiskt och bildningsmässigt uppvaknande, samtidigt som det finns ett starkt motstånd mot förryskningsprocesserna.

"Lysér och lågar" utgör i sig en form av triptyk där tre generationers öden tecknas som enskilda bilder, men alla utgående från samma släkt. Handlingen omspannar en tidsperiod från mitten av 1800-talet fram till början av 1920-talet.

Eventuellt kan man se de enskilda delarna som en form av kronologiska långnoveller, där de gemensamma beröringspunkterna i första hand utgör släktskapet mellan huvudkaraktererna. Vill man accentuera någon form av centrum för handlingen är det ändå Finns folkhögskola i Esbo som utgör bokens nav.

Romanen inleds med en genomgående mörk skildring som tar avstamp i fem Vöråflickors ofrivilliga flykt till Helsingfors efter Vasa brand 1852. Nu tvingas de bort från stadens sotiga ruiner för att söka sin lycka som pigor på annat håll. Några av dem försvinner ur handlingen redan under vandringen söderut, men förblir ändå minnesvärda.

Pigan Bitt är en av de strävsamma ungdomarna som hungriga och sargade tar sig vidare till fots genom stundvis skrämmande finnsocknar där språkförbistringen är ett faktum och unga flickor lovligt villebråd. I Tenala möts de av mer gästfrihet innan de småningom antror storstaden.

Handlingen övergår snart i ett ryskt fälttåg som skildras utifrån mastigt drypande skildringar som bygger på autentiska dagboksanteckningar från Krimkriget när de finska soldaterna är på väg mot Turkiet. De leds av soldaten i det finska gartet, Valentin Nyström, i en text som präglas av underliggande sarkasm.

När och om Valentin återvänder från kriget planerar han att gifta sig med den hemmaväntande pigan. Deras relation kommer dock att präglas av maktmissbruk och trötande som skildras i stiltigt återgivna argumentationsscener med snudd på

Emma Engdahl-Jägerskiöld och Alma Pöysti.

FOTO: PRIVAT

Alma Pöysti berättar en askungesaga

Den 15 oktober ges föreställningen "Primadonna i sångens gyllene ålder" om den finlandssvenska operasångaren Emma Engdahl-Jägerskiöld.

Emma Engdahl-Jägerskiöld (1852–1930) föddes i Sankt Petersburg. Som liten flyttade hon med sin familj till Ekenäs, där hennes intresse för musik och sång utvecklades under uppväxtåren.

"Under en intensiv period på 1870- och 1880-talet hade hon en osannolik karriär nationellt och internationellt", skriver Kulturföreningen Katrina i ett pressmeddelande.

Enligt vissa uppgifter kan Emma Engdahl-Jägerskiöld även ha uppträtt i Badhusets festsal i Mariehamn någon gång under dessa decennier. Det är emellertid enligt pressmeddelandet

något som inte kan bekräftas, men som kan ha hänt.

"Askungesaga"

Föreställningen om Emma Engdahl-Jägerskiöld beskrivs som "en askungesaga om en småstadsflicka som blir en framgångsrik operasångerska". Den hyllade skådespelaren **Alma Pöysti**, som bland annat spelade titelrollen **Tove Jansson** i storfilmen "Tove" från förra året, berättar om Emma Engdahl-Jägerskiölds liv. Sopranen **Hedvig Paulig** sjunger romanser och arior ur operor som ingick i Engdahl-Jägerskiölds repertoar, och pianisten **Folke Gräsbeck** assisterar vid flygeln.

Föreställningen hålls den 15 oktober klockan 19.00 i Alandicas foajé.

TOMI RIITAMAA

NOTISER

De får musikstipendier

Stiftelsen Edit och Levi Erikssons minnesfond har vid sitt styrelsemöte den 7 september 2022 beslutat att dela ut totalt 5 100 euro i stipendier för år 2022.

Stiftelsens ändamål är att "främja och stödja kyrkomusikstudier och andra musikstudier bland åländska ungdomar".

Följande stipendier utdelas ur stiftelsens medel:

- **Samuel Bonds** får 1 500 euro för kyrkomusikstudier vid Musikhögskolan i Piteå.
- **Emilia Eriksson** får 600 euro för musikstudier vid Stockholms musikpedagogiska institut.

– **Milton Palmer** får 600 euro för musikpedagogstudier vid yrkeshögskolan Novia i Jakobstad.

– **Anna Johansson** får 600 euro för musikstudier vid Åsa folkhögskola i Sköldinge, Sverige.

– **Filippa Enroos** får 600 euro för musikstudier vid Performing Arts School i Göteborg.

– **Thomas Jansson** får 600 euro för musiklärarstudier vid Örebro universitet.

– **Emilia Alm** får 600 euro för musikstudier vid Musikhögskolan i Piteå. (tr)

TIPSA NYAN
Ring 0457-313 4444
redaktion@nyan.ax

facebook
Gilla Nya Åland på Facebook
